

تۆرك يوردى

ناشرى: تۆرك يوردى

مدبرى: آق چوره اوغلى يوسف

۱۳۳۳ سانى ۴

۱۲ نيسان ۱۳۳۳

۱۳۳۳ سانى ۱۲ جلد ۶ يىل

۷۴/۵

مەھم بىر قونقە رانس مەنسەبىيە

۲

كېن نىسخە «تورک يوردى» نەدە پروفىسور كېزەنك «طورقان» مەنىتىنە دائىر قونقە رانسى درج ايتىدك . شىمىدى ىرى كەشكەن شورادە بىر ايكى سوز علاوالم ايدەلم :

توركار ، وعموماً تورانيلىر ، اك اسكى مدنى بر قومدر . حقى بوتون اسكى مدنيتلر ك بىشكى اولان «بابل يوردى» نەدە بىلە - ف . ھومل كى س - وزى دىكلەنر بابل بىلكچ «بابل شناس» لرك تدقيق وادعاسنە كوردە . اك اول مدنيت تمللرىنى قوران سوممەدە - آقادرل تورانى ايدىلر [۱] ... جنوبى اورال طاغلىرى انكارىندە تا قرون قديمەدە ياشامش اولان «چود» لرك - كە تورانى اولدقلىرى بوكون مەشەدەدە . مدنيتلرىنىك يوكسەكلىكى ودرجەتكامللى عصرىمىزدە كشف اولونان «اسكى اثرلر» ى ايلە اثبات اولمىشدر ... زمانىلە بويوك بىر حكومت قورمىش اولان «توكيو» لرك ، تا ميلادى دوردىنچى عصرلردىن بىر خىلى بويوك بىر مدنيتە مالك اولدقلىرى ، بوكون مادى دىللارلە ، انكارە قالقىشانلرك قاقالرىنى ، قىرەحق «بەنگو» طاش ، لرلە ئابىتدر ... اورال طاغلىرىنىك شىمال جەھەتلەردە تورانى جىنسەنە منسوب مختلف قىيىلەلرك ، خاطرلى صايىلر بىر مدنيتلرى ، تا اون آلتنچى عصرەدە روسلرك اورالرە ھجوملرىنە قادار صاقلانلا بىلمىشدر ... ايدىل - قاما بولغارلىرى ، ميلادى طقوز واونچى عصرلردە - اقتصاداً واجتماعاً - يالكنز او - جىلق و كوجەلك دورلىرى دكل ، زراعت دورىنى بىلە نرومى قادار كچەشلىر و بويوك بىر مدنيت تىجارىە تاسىس ايتىمىشدر . «قارا - ساراي» كى محشم سارايلرە و - ھجرتك اوچنچى عصرىنىك صوكلردىن اعتباراً - معظم جامعلرە مالك اولان «شەر بلغار» او زمانك برە ھامبورغ» ى برەنيزنى نوو غورود» ى ايدى . اورايە عراق ، ايران ، ھندستان كى جنوبك اك اوزاق ئولكلردىن ، اوروپانك اسقاندىناويا كى اك اوچرا كوشەلردىن تىجارلر كابر ، بوتون آلىش ورىش احتىاجلرىنى قىمىن ايدەلردى . خىاللارمىزدە جانلاندىردىغىمىز وقت برە اتنوگرافيا موزەسى ، كوروشنى آكدىران بويانلرلردە دىل ، دىلچاج وامنىت مسئلەلرىنىك حل اولمىش اولدىغىدە خاطرە كىتىرسەك ، نە قادار يوكسەك بىر درجە تمدنە دلالت ايتدىكىنى آكلارز . آسائش اولمايان ىرلردە ، تىجارى و اقتصادى ترقى اولامايانچى ، بوكون آرتق علم اقوام ايلە ، علم اقتصاد ايلە ، اجتماعيات ايلە - وحقى علم احوال روح ايلە - مەشەدە بىر قىيىدەدە .

«قاما بولغارلىرى» نك تمدن درجەلرىنى آكلامق ايجون ، بوكون «ايدىل» ك صول قەيىسندە اولان «بلغار» خرابەلرىنى ، بلغار آثار عتيقەسىنى زيارت ايدەمىز ايسەك ، مقتدر وحق شناس مستشرقلرك اثرلرىنى مطالعەدن «حصەياب» دكسەك ، بازى زمانىلە اورالرە سياحت ايتىش اولان [۱] قبل الميلاد بدىنچى عصرلردە آثور و سومەر - آقادرلرلارنىچە يازىلىش برچوق آثار ، بوكون انكارەدە ، «رىتىش موزەئوم» دە بولنور . بولردىن - مەر - آقادرلرك دىلى تورانى اولدىنى آكلاشلىر ، دىيورلر ...

« آلتون اوردا ، حكومتلرينك ، قهچاق خاقانلغلك مدنيت و عمراتى اوكره نك ايچون ده روس و آوروپا مستشرقلرينك اثرلرني اوقوماق ايسه ، هيچ اولمازسه سياح شهره ابن بطوطه نك مشاهداتى بر كورم لم ... غزنه ويلرك ، قصه بر زمان ايچنده ياراتدقلى معماری آثارى ، محشم جامعلر ، كنيش مدرسلر ، يوكسهك و مزين تر بهلر مدنيته ، عمران خدمتلىرى نك تكذيب اولناز شاهدلريد . غزنه ويلردن سلطان محمود « شهنامه » نى يازدير مقله يالكىز بر مدنيى دكل ، بر ملتى بيله « زنده » قيلمشدر ...

آناطولى ده بويوك بر مدنيت ياراتمش اولان سلجوقيلره كلنجه ، بونلر توركارك مدنيتكارلغنده اك متكامل و بارلاق نويهي تشكيل ايدملر . بو كون آثار معماریه وادبيهلر ايله ده اثبات اولندينى وجهله ، عثمانلى تورك مدنيتى ، - زمالرك كچمه بيله تحول و تكامله اوغرايارق - امتداد ايدمن آناطولى سلجوق مدنيتى در ، دينلرده يوق ده كلدر . عثمانلى - تورك مدنيتك بويله اولوب اولماسى بزه چوق اهميته ده كر بر نقطه ده كل ، آلب آرسلان كچي ارلرى بولونان ، « تقويم جلالى » نى تنظيم ايتديرمن جلال الدين ملكشاهلرى يتيشديرمن ، آناطولى ده و بالخاصه قونييه ده بوقادر آثار معماریه يراقان سلجوق مدنيت عموميه نك بويوكلى ، يوكسكلكى اصل اهميت ويريله جك بر شيدر .

توركارك مدنيتكارلى خصوصونده دهانه وقايع ايسته رسكز : مصرده و سوريه ده حكومت سورمن قايچاق توركارى « ده كيزلى مملوكارى » ، الجزيرى ، عراقك بر جوق اقسامى و كنه سوريه نى آلرينه آلمش اولان « توركمان آتايكارى » بيله عمران و مدنيت خصوصنده اك مهم حصهلر - قدرشناس مؤرخلر طرفندن - كندى حسابلرينه آيتديرمغه موفق اولمشلردر ... تيموريلر دينجه ايلك او كچه خاطرله او محشم جامعلريله ، كنيش مدرسلريله ، زنگين كتبخانه لريله ، رياضيات مكتي و رصدخانه لريله ، مهابتلى علامه لريله « سمرقند » كلر . تيموريلرك يالكىز تبمه سندن ده كل ، شهزاده - لرندن بيله « الوغ بك » لر چيقمشدر ... ده صوك طورونلرينه ، حسين بايقرالر دورينه كله لم : ادبيات ، موسيقى ، رسم و خطا طلق خصوصلرند كنديلردن صوك كانلرك هيسنه تاثير ايدملر جك قادار بر تفوق كوسترمشدر ، و قومشولرينه يوزلرجه ييل « صنايع نفيسه سلطنتى » ايتمشلردر ... عثمانلى - تورك مدنيتى ايله معاصر اولمقله برابر - باشقه بر محيطده ، باشقه شرايط تحتده - خصوصى بر سياه مالك بر « هند تورك مدنيتى » ياپن « بابريلر » نى ده بورايه علاوه ايدملر !

ايسته كيفيت بو سر كرده در . علم آثار عتيقه نك ، علمى بر تاريختك - مدققلرينه - كوسترديكى بزه عائد مدنيت تاريخك عمومى چيز كيلرى بونلردر .

فقط حال و حقيقت بويله ايكن ، بك فعال و فياض استاديمز جلال نوري بك اقدى حضرتلرى بويورورلرك : « انكاره نه حاجت ؟ تركار [۲] آنجق عثمانيلرك استعلاسييله مدنيت كسب ايتديلر . آندن

[۲] استاذ حضرتلرى (ترك) و (تركيه من) ديورلر . فقط بن اولورسم (تركيه من) رينه (ترك من) ديردم . چونكه توركك (تا) سنه عربك منه منى و برديكل صوكره (جم) بنده بر فتحه منى و برمه ملك بر بايقاق اولور . ذاتاً تورك كچي قابا بر ملتى بويله جه انجه نك لازم دكيدر ! ؟

اول حال بد اوئده ایدیلر . تورک لری بد اوئدن مدینته ایصال ایدن ، الحق و لاشک ، آل عثماندر .
 بو جله ، ۴۰۰۰ مجلد تاریخ اوقویان ، و ، ۱۰۰۰ صحیفه سی ، استقبال ، عائد اولمق اوزره -
 ۵۰۰۰ صحیفه تاریخ یازان ، بر مؤرخک جهالتی دکلسه بیله ، « کندی نقطه نظرندن حقوق دول »
 یازان بر حقوق شناسک حق سرانی ، و یا خود « علل اخلاقیه من » یازان بر moraliste انصاف سر لقیدر .
 حقوق شناس استاذیمز حضرتلری اونو تماملیدر لکه « دول » استناد ایتدیکی « ملل » کده بر طاقم
 حقوقی واردر . بوکا تعرض ایتک بر « علت اخلاقیه » ، بر « حق ناشناسی » تشکیل ایدر ...

شبهه یوقدرکه ، عثمانلی تورک لرینک - احتشام دورملرند - میداننه کتیردیگرلی آثار عمرانیه
 و یا معماریه ، تورک اقوامی طرفندن بایسلان آنارک ال پارلاقلرنددر . فقط بونی - بر آزده « حیه
 جاهلیه » قاریشدی ریه رق - افراط پرور بر صورتده تفسیره قالدیشیلرسه ، کوریللی زاده فواد بکک دیدیکی
 کبی « اوافق بر عشرتک او قدار واسع بر ساحده قوی بر حکومت و اولدقجه تمثیل ایدن بر
 مدینت وجوده کتیرمه سی ، نهایت بر معما حالنده قالیر [۳] .

شیمدی جلال نوری بک افندی استاذیمزدن ، بوجله لرینک صرفه نه سببیت ویردیکی صور مق
 لازم کلیورسه ده ، کینه کندیلرینک کوزل بر جمله لری جواب ویریور : « ایش تعصبه واررسه
 طبیعی عقل و منطق اختیار سکون و سکوت ایدر .

شو جمله نی ، جواب اولمق اوزره نه ایچون قوللاندیغمی آکلاته بیلمک واستنادیمزده صوک
 حرمتلری صومق ایچون « ترکجه من » دن شو جمله لری آلام :

« عنعنات متفوقه عثمانیه دن ایکسی چنکیز و تیمور خصوصتلیدر ... شورشیه دن اونو توئلما لیدرکه
 ملیتلر (۱) ، دیکر لرندن آیری بولنه بیلمک ایچون بعض خصوصتله محتاجدر .

اوت ، اعتراف ایدم ، انسانلر ایچون بر پارچه محلی غرور لازمدر . معقول بر حدنی کچمین
 و تجاوزکار بر وضعیت آلمان محلی غرور ، بلکه حیاتده رقابت و مسابقه نک طاملرنددر . بو کون
 مدھش بروحدت کوسترن آلمان ملتندده مختلف نولکلره مخصوص فردلر آراسنده - فقط غایت معقول
 و معتدل - بر محلی غرورک موجود اولدینی ، مناسباتده بولونانلرجه معلومدر . فقط بو غرور ، طاشیانلری
 « اجتھاد » کرسیلرندن طرد ایتدیر . جک درجه ده « شیمه خصوصت » ایله قاریشیق اولورسه ، او وقت آرتق
 - اسلامیتک « حیه جاهلیه » دییه آد ویردیکی - « شوو نیزم » اولور . بو ، برخسته لقدر .

انسان ، کندی اقتدار و قوتندن فضله شیلری یا پاچغه ، بلاقید و شرط ، اینانغه آلیشیرسه -
 « خاتم الانبیا » حضرتلرینک اعصابی موفقیته معاینه ایدن استاذیمز حضورنده بر ازده « طبابت فروش » لق
 ایدم ! - او « زوالی » هیچ اوکالماز بر روحی خسته لغه « دوچار و گرفتار » اولمش دیمکدر .

سوزیمی کسه رکن شوراده برشی خاطریمه کلدی : هلال احمر سرکیسند ، ده لیلرک آل ایشلری
 آراسنده « مرجع وفا ... خاتم الانبیا » و « شفیع روز جزا ... » امضالری قوللانان بر خسته نک
 رسم لوحه لری وار . رسامک خسته لغی ذره قدار اوکالما یورمش . اسبابی صوردم ، مشخص ذاتلر ،
 یوقادیکی سطرلرک عیننی تکرار ایتدیلر ...

سوز خېلى اوزادى . نسل حاضرى اك دوشوندىرىجى كىتابلىرى ايله « پرورشىاب » اولدىم
استاذىمىز حضرتلرینه بره نشانه تعظيم واحترام اولمى اوزره عرض ايتدىكم بو عرضيه قارشى انشالله
دینه طرفدار مساححه اولورلر ، هر شىئى بىلمك ، هر شىئى عفو ايتمكدور ، ديمش غالبا مادام دوستال .

۱۷ مارت ، ۱۳۳۳

ارفاقى مرقاسى

وفات

محمود اسعد افندى

مارتلك صوڭ كونلرنده ، استانبولده مهم برضياك شاعدى اولارق متاثر اولدى . اسلام
وتورك دنياينك هر طرفنده كان متعدد طلبه لرى علميله ، اىكاريله مستفيد قيلان ، عثمانلى
مملكتنك علمى وادارى حياثنده يك چوق خدمتى دوقونمش اولان اسپارطه مبعوفى ودار
الفنون حقوق فاكولتهسى مجلس مدرسين رئيسى محمود اسعد افندى سكتة قلبدن وفات ايتدى .
مجلس مبعوثانك ۲۶ مارت مصادف بازار ايرتسى كوني طوبلانىشك ايلك جلسه سنده صاغ
اولان محمود اسعد افندى ، مذكور جلسه يني متعاقب اوزرينه برقائاق كلهرك يره دوشمش
ودرحال اجرا ايديلن مداوت سايه سنده آيله رق استراحت ايتك اوزره نه وينه ايتمشدى .
فقط عين حال ۲۸ مارت اقشامى تكرار وقوع بولمش وبودفمه ارتحالنى انتاج ايتمشدر . مجلس
مبعوثانده ايلك خسته لندينى كوندن ۲۸ مارت آقشامنه قادار كچن مدتى مرحوم هيچ برصيرى
واغرى دويمادن كچيرمش وكنديس زيارت ايدملرله قونوشمشدر .

ابن امين سيدى شهرى محمود اسعد افندى ، عثمانلى مملكتنك عرفانه ، اوزون زمانلر ،
جدى خدمتلر ايفا ايتمش : ملكيه وقاداسترو مكتبلرنده ، دارالفنونده ، سائر عالى مكتبلرده ،
مدرسة الواعظينده و اخيرا دارالخلافه العليه ده برچوق علملرك تدريسنه وجودينى وقف
ايدمك برچوق كنجلىتشديرمش وبوصورتله عالم اسلامك ، تورك اقوامك هرئولاكه وكوشه سندن
كان طلبه لره استاذلق ايتمشدر .

محمود اسعد افنديك خواجه لنى ، يالكىز رحله تدريسنه طوبلانا نلرده منحصر دكلدر . اويك
چوق يىللردنبرى مختلف فن و علملر اوزرينه بر كىتبخانه طولوى آئارده تاليف ايدمك ،
بالخاصه تورك ديلنك جدى اثرلردن محروم اولدى زمانلرده ، يك بويوك ايلك ايتمشدر .
سابقبلى اوخانس افندى نك « علم ثروت ملل » ي ايله عين سنه ده (۱۳۰۲ ده) « علم ثروت »
كتابى باصديران محمود اسعد افندى ، علوم طبيعيه ، نباتاته ، اصول الحديثه ، اصول الفقهيه ،
حقوق عموميه و خصوصيه دوله ، تاريخ اسلامه و تاريخ اديانه وسائر برچوق علمى موضوعلر
اوزرينه ، زمانيله چوق قيمتدار سايلير ، كتابلر تاليف ايتمشدر . آفارينك - بزم يىلديكمز .